

Rasos Nedzinskaitės daktaro disertacijos „Būsimųjų pedagogų transformacinės lyderystės kompetencija kaip edukacinis profesionalumo veiksnys“ (socialiniai mokslai, edukologija 07 S) recenzija

Vytautas Gudonis

Šiaulių universitetas, Ugdymo mokslų ir socialinės gerovės fakultetas, Specialiosios pedagogikos katedra, P. Višinskio g. 25, 76351 Šiauliai, vytautas.gudonis@su.lt

Rasos Nedzinskaitės parengta disertacija yra aktuali teoriniu ir praktiniu požiūriu, atliepanti moderniosios edukologijos kryptis, orientuojantis į sudėtingų transformacinių pokyčių būsimųjų pedagogų ugdymo(si) srityje mokslines paieškas atliepiant kintančią ugdymo viziją, tikslus ir siekiant įgyvendinti Lietuvos ir Europos švietimo plėtotės iš-keltus tikslus ir uždavinius. Disertacijos gynimo tarybos narė prof. Loreta Žadeikaitė pastebėjo, kad temos aktualumą ir poreikį stiprinti lyderystės idėjas parodė ir „Lyderių laikas“ projekte atlikti tyrimai, skirti Lietuvos mokyklų valdymo efektyvumui, lyderys-tės raiškai švietime ir iniciuotas konkrečių lyderystės idėjų vystymosi modelių kūrimas savivaldybėse ir konkrečiose bendrojo ugdymo mokyklose. Atlikti tyrimai atskleidžiant lyderystės raišką skirtingose Lietuvos švietimo bendruomenės grupėse (mokinių, moky-tojų, mokyklos vadovų, vidurinės grandies vadovų), bet Lietuvoje pasigendama moks-linių tyrimų, skirtų lyderystės kompetencijų ugdymui(si) aukštosiose mokyklose, ypač būsimųjų pedagogų rengimo sistemoje. Mokytojų rengimo pertvarkai skiriamas didelis švietimo politikų ir visos švietimo bendruomenės dėmesys, todėl aktualūs ir reikalingi tyrimai, kuriuose būtų tyrinėjamas Lietuvos būsimųjų pedagogų transformacinės lyde-rystės kompetencijos ugdymas. R. Nedzinskaitės disertacija ypač aktuali ir reikšminga švietimo politikos plėtotės požiūriu, nes tiesiogiai susijusi su pedagoginių studijų kokybės tobulinimu, skatinant ieškoti veiksmingų modelių, kaip tobulinti būsimųjų pedagogų

procesą sudarant sąlygas transformacinės lyderystės kompetencijos ugdymui(si) siekiant edukacinio profesionalumo.

Darbas klasikinės struktūros ir yra pakankamai iliustruotas – pateiktos 45 lentelės, 42 paveikslai ir 2 priedai. Įvade disertantė, remdamasi užsienio ir lietuvių autorių darbais, pagrindė temos aktualumą. Siekdama darbo tikslo – „pagrįsti būsimųjų pedagogų transformacinės lyderystės kompetenciją kaip profesionalumo edukacinį veiksnį“ – disertacijos autorė formuluoja adekvačius tyrimo tikslui uždavinius bei tyrimo hipotezę. R. Nedzinskaitė racionaliai pasirinko tyrimo teorines ir metodologines priegas – lyderystės teorijų nuostatą, transformacinės lyderystės teoriją, visa apimančio lyderystės modelio, lyderystės kompetencijos, pedagogo profesionalumo sampratą, poststruktūralistinę tyrimo paradigmą bei socialinio konstruktyvizmo tikrovės pažinimo koncepciją, kurios glaudžiai siejasi su tyrimo tematika. Skaitytojui holistiškai suvokti darbą padeda įvade pateikta disertacinio darbo loginė schema. Autorė nepriekaištingai suformulavo ir tinkamai akcentavo tyrimo teorinį naujumą ir praktinį reikšmingumą. Įvado pabaigoje aiškiai nurodytas disertacinio tyrimo idėjų ir esminių rezultatų aprobavimas.

Analitinėje disertacijos dalyje, teoriškai grįsdama transformacinės lyderystės kompetencijos struktūrą, disertantė remiasi 317 užsienio ir lietuvių autorių darbų analize ir nuosekliai supažindina su tyrimų įvairove, „suvaldo“ gausų informacijos srautą akcentuodama esminius dalykus, tiesiogiai susijusius su tyrimo problematika. Remdamasi apibrėžtos transformacinės lyderystės kompetencijos ir pedagogo profesionalumo sampratos teorinėmis prielaidomis, išanalizavus transformacinės lyderystės kompetencijos ir pedagogo profesionalumo sąsajas, darbo autorė sėkmingai teoriškai pagrindė disertacinio darbo hipotezę, jog egzistuoja tiesioginis ryšys tarp būsimųjų pedagogų transformacinės lyderystės kompetencijos ir pedagoginio profesionalumo. Gynimo tarybos narė prof. Palmira Jucevičienė akcentavo, jog teorinė darbo dalis („Transformacinės lyderystės kompetencijos ir profesionalumo priežastinių ryšių teorinis pagrindimas“) atlikta be priekaištų. Ypač pastebima, kad tiriamu klausimu autorė giliai ir plačiai žino mokslinę literatūrą (pradedant klasikiniiais tapusiais šaltiniais ir baigiant naujaisiais) bei švietimo dokumentus. Taikydama literatūros ir dokumentų analizę šaltiniais naudojami išties profesionaliai. Sąvokoms ir koncepcijoms pagrįsti R. Nedzinskaitė taiko mokslinių šaltinių analizę. Dokumentų analizė taikoma pasitikrinimui, kaip pagrindinės sąvokos ir koncepcijos traktuojamos švietimo politikos lygmenyje (būtent nuo šio lygmens pozicijos ir suformuotų reikalavimų priklauso švietimo praktika), bei gilinimuisi į šį lygmenį – atlikta kelių skirtingų šalių ir ES dokumentų lyginamoji analizė, galiausiai susitelkiant ties Lietuva. Akivaizdžiai išryškinama, kaip disertacijoje nagrinėjamas objektas priklauso nuo konteksto. Autorė, laikydama mokslinio įrodinėjimo pozicijų, pastebi, kokio supratimo trūksta švietimo politikos lygmeniui.

Nepriekaištingai parengta metodologinė darbo dalis. Disertacijos gynimo tarybos narys prof. Romualdas Malinauskas pažymėjo, kad darbe išsamiai apibūdintos pasirinktos duomenų rinkimo ir analizės strategijos, išryškinti esami tyrimo apribojimai. Pasitelkti

kiekybiniai tyrimo metodai tinkamai aprašyti. Ypač pagirtina tai, kad disertantė, norėdama įvertinti, ar klausimyno transformacinės, transakcinės, pasyvosios lyderystės formų ir lyderystės rezultatų faktorius sudaro atitinkami skalės kintamieji, profesionaliai atliko patvirtinamąją faktorinę analizę. Džiugina ir tai, kad šiai analizei atlikti pasitelkta ir puikiai įvaldyta struktūrinių lygčių modeliavimo *IBM SPSS Amos* programa (23.0 for Windows). Atlikta patvirtinamoji faktorinė analizė užtikrino instrumento validumą. Gautas modelio tinkamumas nustatytas pagal visus tinkamumo vertinimo kriterijus: chi kvadratą, vidutinės aproksimacijos paklaidos (RMSEA) kvadratinę šaknį, sąlyginį derinamumo kriterijų (CFI), Takerio ir Liuiso indeksą (TLI). Tai leidžia teigti apie akivaizdų disertacinio darbo metodologinį pagrįstumą. Tyrimo rezultatai pakankamai gerai sutvarkyti ir apibendrinti. Disertacinį darbą tik sustiprino tai, kad, siekiant giliau suprasti būsimųjų pedagogų transformacinės lyderystės kompetencijos gebėjimų ir edukacinio profesionalumo svarbą, atliktas kokybinis tyrimas, pasirinkus struktūruotą refleksiją kaip tyrimo instrumentą. Korektiškai paaiškinta, kodėl tyrimo duomenų analizė atlikta remiantis fenomenologijos atstovo C. Moustako (1994) išskirtais analizės etapais. Disertacinį darbą praturtino ir tai, kad, pasitelkiant modeliavimo strategiją bei gautus kokybinio ir kiekybinio tyrimo duomenis, sukurtas Transformacinės lyderystės kompetencijos ugdymą(si) įgalinantis modelis siekiant edukacinio profesionalumo.

Empirinėje darbo dalyje tinkamai pristatoma tyrimo organizavimo logika, racionaliai pagrindžiama žvalgomojo tyrimo, būsimųjų pedagogų kiekybinio ir kokybinio tyrimo bei modeliavimo strategijos metodologija, išryškinant esamus tyrimo apribojimus. Pateikta išsami tyrimo dalyvių charakteristika, nuosekliai aprašyti keturi tyrimo etapai ir tyrimo ribotumai. Tyrimo rezultatams aprašyti skirta 67 puslapiai, kuriuose pristatyti tyrimo duomenys, susiję su empirinių uždavinių sprendimu. Tyrimo rezultatai aprašyti gana detalai. Darbo autorė tinkamai pristatė pedagogo profesionalumą lemiančius transformacinės lyderystės kompetencijos gebėjimus, nuosekliai išanalizavo būsimųjų ir pradedančiųjų pedagogų transformacinės lyderystės kompetencijų svarbą, pedagogų praktikų požiūriu, stropiai išnagrinėjo būsimųjų pedagogų transformacinės lyderystės kompetencijos gebėjimus kaip sudėtinės pedagoginio profesionalumo dalies raišką profesinėje pedagogo veikloje, nepriekaištingai parengė transformacinės lyderystės kompetencijos, kaip pedagoginį profesionalumą lemiančio veiksnio, tobulinimą įgalinantį modelį ir korektiškai atliko jo analizę. Tyrimo rezultatai pateikiami struktūruotai ir aiškiai. Gauti tyrimo rezultatai pakankamai interpretuojami kitose šalyse atliktų analogiškų tyrimų bei naujausių teorinių darbų kontekste.

Gynimo tarybos narė prof. Ona Monkevičienė pažymėjo, kad atliktas empirinis tyrimas yra originalus, turintis didelę išliekamąją vertę ir akcentavo tokius šio empirinio tyrimo privalumus:

1. Disertacinis tyrimas atskleidė būsimųjų pedagogų lyderystės gebėjimų atitiktį visa apimančios lyderystės modeliui, konstatuojant, kad vos penktadalis būsimųjų pedagogų pasižymi subalansuota lyderyste. Tyrimas visa apimančios lyderystės kontekste išryškino

būsimųjų pedagogų jau išsiugdytus ir trūkstamus transformacinės lyderystės gebėjimus; detaliai atskleidė šių gebėjimų ugdymąsi lemiančius veiksnius mokykloje ir universitetuose; remiantis tiesine regresijos analize atskleidė prognozuojamą transformacinės lyderystės gebėjimų ugdymo poveikį lyderystės rezultatams, o per juos – edukaciniam profesionalumui, taip pat atskleidė, kad būsimųjų pedagogų transformacinės lyderystės kompetencijai stipriausią įtaką turi asmenybės vertybinis pagrindas. Pateikiami tyrimo rezultatai prasmingai interpretuojami kitų Lietuvos ir užsienio mokslinių tyrimų kontekste. Visa ši mokslinė informacija leidžia rekonceptualizuoti pedagogų rengimo postmodernioje visuomenėje šerdį, duomenys vitaliai reikalingi edukologijos mokslininkams ir pedagogus rengiančioms institucijoms.

2. Kokybinė disertacinio tyrimo dalis atskleidė naują fenomeną – būsimųjų pedagogų transformacinės lyderystės gebėjimų kaip sudėtinės edukacinio profesionalumo dalies raišką per būsimųjų pedagogų praktiką mokykloje. Pateikiama informacija pasižymi emociniu įtaigumu ir profesionalia interpretacija, padedančia išvelgti esminius transformacinės lyderystės gebėjimų buvimo, tapsmo proceso ir stokos požymius bei poveikį profesinės veiklos kokybei, taip pat pamatytas skirtumas tarp transformacinės ir transakcinės lyderystės gebėjimų taikymo raiškos bei poveikio profesinės veiklos kokybei.

3. Remdamasi tyrimo rezultatais, disertantė sukūrė transformacinės lyderystės kompetencijos ugdymą(si) aukštojoje universitetinėje mokykloje įgalinantį modelį. Verta pažymėti disertantės prasmingumo, pagrįstumo, logikos aukšto lygio gebėjimą atrinkti, apibendrinti, sisteminti tyrimo duomenis, pateikiant juos tikslingai, atsisakant perteklinės informacijos, siejant su teorinėmis pozicijomis. Disertantė atsiskleidė kaip gebanti drąsiai kelti naujas idėjas, konceptualizuoti ir modeliuoti mokslinį tyrimą, interpretuoti rezultatus, daryti pagrįstas mokslines išvadas.

Tinkamai parinkus ir kūrybiškai pritaikius tyrimo metodus darbo autorei sėkmingai pavyko: teoriškai pagrįsti pedagogų transformacinės lyderystės kompetencijos struktūrą ir pedagogo profesionalumo sampratą; teoriškai pagrįsti pedagogų transformacinės lyderystės kompetencijos ir profesionalumo sąsajas; nustatyti būsimųjų pedagogų iš(si)ugdytus transformacinės lyderystės kompetencijos gebėjimus ir atskleisti veiksnius, darančius įtaką transformacinės lyderystės kompetencijos plėtotei; empiriškai pagrįsti būsimųjų pedagogų transformacinės lyderystės kompetencijos poreikį tampant profesionalu; empirinio tyrimo pagrindu sukonstruoti transformacinės lyderystės kompetencijos ugdymą(si) aukštojoje universitetinėje mokykloje įgalinantį modelį. Empiriniame tyrime surinkta daug faktinės medžiagos, teikiančios edukologijos mokslui naujų žinių.

Disertaciniame tyrime atlikta analizė ir gautos tyrimo išvados iš esmės atsako į visus tyrimo uždavinius. Išvados išplaukia iš keliamų uždavinių bei tyrimo rezultatų. Reikia pasidžiaugti, kad disertacijos autorė turėdama tokią įvairialypę, socialiai reikšmingą „iš pirmųjų lūpų“ informaciją parengė racionalias rekomendacijas, skirtas Valstybės švietimo politikams, aukštųjų mokyklų darbuotojams, bendrojo ugdymo mokyklų vadovams ir pedagogams. Tyrimo rezultatų sklaida pakankama. Lundo universiteto profesorius Bosse

Bergstedtas savo atsiliepime apie šią disertaciją ypač gerai įvertino disertacinio tyrimo praktinę reikšmę, pažymėdamas jog yra svarbūs disertacijos pabaigoje pateikiami siūlymai, kuriais remiantis būtų galima keisti dabartinę situaciją. Jie apibendrinami Transformacinės lyderystės kompetencijos ugdymą(si) įgalinančiu modeliu siekiant edukacinio profesionalumo aukštojo mokslo institucijose. Šis modelis grindžiamas tiesiogine sąsaja tarp studentams ugdomų transformacinės lyderystės gebėjimų ir pedagogo profesionalumo. Modelyje nurodomos sąlygos, kuriomis remiantis transformacinė lyderystė galėtų būti plėtojama atnaujinant universitetinių studijų programas bei tobulinant pedagoginę praktiką.

Akcentuodama darbo reikšmingumą dr. Rita Dukynaitė savo atsiliepime pabrėžė, kad ši disertacinio tyrimo tema ypač vertinga, nes yra tiesiogiai susieta su Valstybine švietimo 2013–2022 metų strategija, kurioje pirmasis strategijos tikslas nukreiptas į pedagoginių bendruomenių lygio augimą, nuolat tobulėjančius ir rezultatyviai dirbančius profesionalius mokytojus ir dėstytojus. Moksliniai darbai, nagrinėjantys švietimo aktualijas, ypač reikalingi diegiant tyrimų duomenimis ir įrodymais grįstus sprendimus. Rygos mokytojų rengimo ir švietimo vadybos akademijos prof. Zenta Anspoka savo atsiliepime pažymėjo, kad disertacijos autorė turi reikšmingos tarptautinės patirties. Jos patirtis padeda rasti naujų idėjų bendram tarptautiniam projektui ir kitoms bendradarbiavimo formoms su Rygos mokytojų rengimo ir švietimo vadybos akademija. R. Nedzinskaitė yra patikima bendradarbiavimo partnerė, jauna mokslininkė, kuriai būdinga labai gera komunikacijos kultūra bei tarpasmeniniai gebėjimai.

Baigiamoji išvada. Rasos Nedzinskaitės daktaro disertacija *Būsimųjų pedagogų transformacinės lyderystės kompetencija kaip edukacinis profesionalumo veiksnys* yra aktualus, originalus, turintis pakankamai mokslinio naujumo elementų bei teorinę ir praktinę išliekamąją vertę mokslo kūrinys, atitinkantis Lietuvos mokslo tarybos tokiems darbams keliamus reikalavimus. Rasos Nedzinskaitės daktaro disertacija *Būsimųjų pedagogų transformacinės lyderystės kompetencija kaip edukacinis profesionalumo veiksnys* buvo sėkmingai apginta 2016 m. Lietuvos edukologijos universitete.